

Oponenstský posudek disertační práce

Bořka Neškudly

Knihovny a čtenářská recepcce v období raného humanismu v Čechách

(204 ss.)

Předkládaná práce si vybrala za téma problematiku nejen zajímavou, ale také velmi závažnou nejen z hlediska kulturní historie, nicméně už její název naznačuje, že není možno, aby ji mohla, byť v omezeném rozsahu, dostatečně zpracovat. Konstatuji tu výslovně, že to prostě není v rámci disertace vůbec možno. Autor sám to sice naznačuje v úvodních partiích, nicméně ani v jím stanoveném, nesystémovém rámci se mu to nemohlo v dostatečné míře podařit.

Práce se člení do celkem 11 oddílů včetně závěrečného seznamu literatury. Protože díla v něm obsažená signalizují rozsah autorova horizontu, je třeba začít od konce. Při dnešním doslova přívalu literatury, který se týká i v práci sledované problematiky, je ovšem třeba být zdrženlivý, zejména pokud jde o literaturu pouze (což není míněno pejorativně) metodického charakteru. Druhou část pak tvoří literatura dotýkající se vlastního *métier* autorových snah. Ta sestává z „Rukopisů“, „Starých tisků“, „Soupisu rukopisů použitých v 5. kapitole“ a z „Literatury“. K prvním dvěma není třeba se obracet, protože jde o několik málo jednotlivin. Důležitější je proto už seznam „Soupisů rukopisů“, který je ale nevyvážený jak z hlediska bibliografického, tak z hlediska věcného. Z první skupiny uvedu toliko dva příklady: autoři Spunar, Weber (=Kadlec) a Tříška jsou uváděni jako autoři samostatných titulů, ač jde o tři spoluautory jediné knihy, či uvádění Josefa Kalouska jako editora 13. sv. Archivu českého. Editorem byl ovšem Jaromír Čelakovský, Kalousek byl totiž jen rámcovým redaktorem celé řady. Čáduv soupis kynžvartských rukopisů není pro Neškudlovo téma vůbec relevantní, protože jde o pozdní sběratelský soubor nadto cizího původu, a proto v podstatě zcela nebohemikálního rázu. Na druhé straně v seznamu chybí základní soupisy rukopisů olomouckých (jak tamní Univerzitní knihovny - Boháček-Čáda, tak knihovny kapitulní - Boháček-Čáda-Bistřický) či soupis rukopisů vyšebrodských (R. Pavel), kde jde o knihovny, které vznikaly ve středověku a dávají tedy mimořádný pohled do relativně uzavřených celků domácího původu. Stejně tak chybí základní soupisy Dokoupilovy (Mikulov, Rajhrad), ač jeho, tj. Dokoupilovy marginální, tj. nerozsáhlé soupisy jiných souborů přicházejí. A obdobně lze se pozastavit nad seznamem literatury. Třístránková miscela M. Volfa o knihovně Hilaria z Litoměřic v ČNM je tu i v textu (kde je dokonce nazvána monografií)

umístěna do ČCH, postrádám ale práce Dokoupilovy (o moravských klášterních knihovnách), Dřímálovu o notáři Thabrarrovi, jenž je v textu prezentován, velkou stať manželů Borovských o knihovně brněnského lékaře Jakuba Pretoria (přes 50 stran v Brno v minulosti a dnes) bezprostředně z Neškudlovy „doby“, knihu Miriam Bohatcové Obecné dobré, knihu Heriberta Sturma a mou stať o jáchymovské knihovně, jež se vůbec opominuta, ač tu jde právě o kompaktní celek z počátku 16. století, jež je autorovým přednostním zájmem. Bylo by možno pokračovat, povím ale jen tolik, že v seznamu naopak nacházím řadu okrajových či vůbec nerelevantních prací, zejména anglických (tak např. tu přichází sice důležitá práce Clanchyho, ta se ale týká jiné problematiky; uvádí se zřejmě jen pro jediný citát, takže budiž), abych ale na druhé straně musel postrádat některé důležité práce právě anglické (Pettegree, *The Book in the Renaissance*, 2010 - Neškudla cituje na s. 35 jinou jeho knihu, která ale v seznamu literatury nepřichází, či Buringh, *Medieval Manuscript Production*, 2011), zejména ovšem německé, a to jak monografické (Lehmannova o Fuggerovské knihovně, práce o knihovnách německých humanistů, Mäkelerova kniha o špýrském knihtiskaři Petru Drachovi, který distribuoval intenzívně i knihy do Čech, a jsou nadto dochovány i jejich soupisy aj.), tak kompendiální (*Handbuch der Bibliothekswissenschaft III-1* či velké několikasvazkové práce o knihovnách anglických nebo francouzských Nekudlovy doby). Také citace jsou nevyvážené. Některé stati mají plné označení včetně stránek (tak, jak to mám být), jiné tento základní bibliografický údaj postrádají, což je zejména u práce tohoto charakteru na pováženou.

Je ale třeba přejít k vlastnímu textu, kde ovšem není možno zacházet v souvislosti s jednotlivými kapitolami do všech podrobností. Nicméně už s řadou autorových premis se lze jen těžko ztotožnit. Tak např. když na s. 13 se mj. praví, že se o knihách obecně málo psalo a že se k interpretaci nabízí pramen donedávna opomíjený, ale postupně rehabilitovaný i u nás, totiž kniha. I když je v našem bádání mnoho bílých míst, není zájem o knihu otázkou teprve posledních let, i když je pravda, že studium zintenzivnilo; je tomu tak ovšem všeobecně. A tu často autor směšuje v neprospěch věci knihu rukopisnou a tištěnou i tam, kde se to vůbec nehodí. Také není vždy dostatečná vazba mezi úvodním obsahem a příslušnou úvodní pasáží. Tak např. na s. 11 úvodu se píše, že „třetí kapitola je věnována tématu, které jsem pracovně nazval knižní zásoba. Zde zkoumám jednak produkci rukopisnou a známé soudobé knižní soubory, jimž je věnována vlastní kapitola“. Takže, jak je to s těmi kapitolami? Ostatně v obsahu žádnou takto nazvanou kapitolu stejně nenalézám. A některé základní formulace trpí neurčitostí resp. naopak vzbuzují zásadní pochybnosti, nebo jsou samy o sobě v kontradikci. Tak např. zůstanu u s. 11, kde se praví, že se předpokládalo, že tisk povolna

vytlačil a nahradil rukopisnou produkci, ale podrobný pohled na rukopisnou produkci ukazuje, že takový přechod nebyl zcela hladký a že tištěná produkce v některých oblastech rukopisné texty nedokázala a ani nemohla zcela nahradit. Právě-li se ale, že se tak dalo pozvolna, je tím přece řečeno, že přechod nebyl jednoduchý a zejména ne jednotný. A podobných formulací je v práci podstatně více a zejména se v řadě případů lze těžko orientovat v tom, co autor míní (tak např. s. 47 - co to znamená transformace jedné tištěné knihy v jinou? nebo s. 51 kde zbožný čtenář vyjadřuje vytrvalé znepokojení nad náboženským obsahem poezie, tamže, či že učebnice jsou určeny dnes jen k čtení a žáci jsou odrazováni od zápisků (samozřejmě, ale jen tehdy, když ty knihy nejsou jejich!). A co znamená formulace, že bibliografie je pomocná věda sociálních dějin a musí být z tohoto područí vymaněna (s. 41)? A vůbec mám dojem, že řada formulací, které jsou prezentovány z cizí literatury (neměl jsem ovšem příležitost si to ověřit), není dostatečně precizní (co to je úzce pojatá kniha v protikladu k bibliografickému dokumentu, s. 41?). A mohl bych pokračovat.

Ale jde i celkově o strukturu práce a náplň jednotlivých kapitol. Tak oddíl 8. začíná exkurzem (!?), po němž následuje pronikání humanismu do českých zemí, kde se překvapivě dovídáme, že se osoby z okolí Karla IV. dostaly do styku s Dantem. Ve skutečnosti šlo pochopitelně jen o ohlasy Dantovy tvorby. Ve stejné pasáži se to dále tvrdí, opět bez dokladů, i o Marsiliovi z Padovy a přechází se hned do doby pohusitské, tj. k Rabštejnovi a dalším, aniž by se upozornilo na literaturu, která je otázce existence raného humanismu u nás věnována. Za ní přichází kapitola nazvaná Recepce antiky v Čechách do husitského období, nicméně valná většina stati se zabývá, ale velmi nepřehledně a nevýstižně, dobou od husitské revoluce dále. Stejně tak i partie o recepci knihy vzbuzuje svou nesystémovostí a formulacemi mnoho závažných otázek i námitek. A musím, bohužel, konstatovat, že se v práci nalézají mnoho frází, ve svých důsledcích matoucích (co si počít např. s konstatováním, že „Renesance nedala vznik knize jako takové, ale pouze tištěné knize“, s. 34), a vět, které nemají pevnou stavbu vůbec. Mohl bych klást otázky u dalších a dalších formulací, případně mít k nim rovnou námitek, ale nepovažuji to za nutné.

Mohu konstatovat, že téma práce je jistě nosné, ale bylo by třeba je výrazně specifikovat, soustředit se a k tomu jít přiměřeně do hloubky (zejména u dochovaných tisků bylo třeba přihlídnout k jejich tiskařské provenienci; ostatně i knižní obchod hrál větší roli, než je z autorova výkladu patrné), zatím co většinou se zůstává na povrchu.

V této formě předkládanou práci nedoporučuji k obhajobě k dosažení požadovaného titulu a navrhuji její výrazné přepracování.

V Praze dne 24. 5. 2014

emer. prof. PhDr. Ivan Hlaváček CSc.